

FÂRÂBÎ'DE TOPLUM

Ejder OKUMUŞ

Eskiyeni Yayınları: 81

FÂRÂBÎ'DE TOPLUM

Ejder OKUMUŞ

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
Sertifika No: 47479

1. Baskı: Ağustos 2020

ISBN: 978-605-5978-90-7

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.eskiyeni.org • e-mail: fcr@fcr.com.tr

FÂRÂBÎ'DE TOPLUM

Ejder OKUMUŞ

Ankara 2020

Prof. Dr. Ejder OKUMUŞ

1967 yılında KahramanmaraŐ'ın TürkoĐlu ilçesine bağlı BeyoĐlu mahallesinde doğdu. 1988'de Selçuk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'ni bitirdi. 1989-1994 yılları arasında İstanbul ve KahramanmaraŐ'ta oğretmenlik yaptı. 1995'te Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek Lisansını, 1999'da Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Doktorasını tamamladı. Akademik alıŐmalarını Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Dini İlimler Fakültesi'nde sürdürmektedir. Arapça, İngilizce ve Farsça'sını geliŐtirmeye, Almanca ve Fransızca oğrenmeye çalıŐmaktadır. Evli ve dört ocuk babasıdır. Bazı kitapları: *Evlıya Çelebi SosyoloĐisi* (İstanbul, İnsan Yayınları, 2019); *Din SosyoloĐisi* (Ankara, Maarif Mektepleri, 2018); *Nasihat Kitabı* (Yunus Emre) (İstanbul, İnsan Yayınları, 2018); *Din ve Toplumsal atıŐma* (İstanbul, İnsan Yayınları, 2017); *Din ve Kültür* (Ankara, Maarif Mektepleri, 2017); *Türkiye'nin LaikleŐme Serüveninde Tanzimat* (3. bs. İstanbul, İnsan Yayınları, 2017); *Toplumsal DeĐiŐme ve Din* (4. bs. İstanbul, İnsan Yayınları, 2015); *GsteriŐi Dindarlık* (2. bs. İstanbul, Ark Kitapları, 2017); *Güven Toplumu* (2. bs. Ankara, Maarif Mektepleri, 2017); *Osmanlı'nın Gözüyle İbn Haldun* (3. bs. İstanbul, İz Yayıncılık, 2017); *Kur'an'da Toplumsal kŐ* (5. bs. İstanbul, İnsan Yayınları, 2015); *İmandan Ablaka Yenilenme* (İstanbul, İnsan Yayınları, 2014); *Zamanın Toplumsal GerçekliĐi* (İstanbul, Ark Kitapları, 2011).

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	7
ÖN SÖZ	9
GİRİŞ	11
1. ANAHTAR KAVRAMLAR	21
1.1. Saâdet (es-Seâde)	21
1.2. İrade (el-İrâde) ve İhtiyar (el-İhtiyâr)	22
1.3. İhtiyaç (el-İhtiyâc)	23
1.4. Yardımlaşma (Teâvun, et-Teâvun)	23
1.5. Cemâat, İctimâ ve İctimâât	24
1.6. Şa'b, Kabîle, Kavm, Nâs, Tâife	27
1.7. Medîne ve Medeniyet	29
1.8. Ümmet	30
1.9. Ma'mûra (el-Ma'mûra)	31
1.10. Mille (Din, Millet, el-Mille)	31
1.11. Başkanlık (Yönetim, Riyaset, Riâse)	33
2. GENEL SOSYOLOJİ	35
2.1. el-İlmu'l-Medenî (Medenî İlim: el-İlmu'l-Medeniyyu)	35
2.2. Toplumsal Hayatın Zorunluluğu	50
2.3. Farklı Toplumlara Ayrılmanın Sebepleri	56
2.4. Toplum Tipolojisi	57
2.5. Topluma Organizmacı Yaklaşım	61
2.6. Toplumsal Hayatta Seçme İradesi	63
2.7. Toplumsal Farklılaşma ve Bütünleşme	64
2.8. Çeşitli Toplum Teorileri	68
3. ŞEHİR SOSYOLOJİSİ	73
3.1. Şehrin Toplumsal Yapısı	73
3.2. Toplumsal Zümreler	76
3.3. Erdemli Şehirde Muhalefet Grupları	76
3.4. Medenî Olmayan Topluluklar	82
3.5. Şehirde Farklılaşma, Eşitsizlik ve Bütünleşme	83
3.6. Şehirde Mutluluk ve Hikmet	86
3.7. Şehir Türleri	86

4. MEDENİYET SOSYOLOJİSİ	103
4.1. Medîne ve Medeniyet Temelli Bir ‘Sosyoloji’	109
4.2. Medeniyet: Toplum Olma Aşaması	110
4.3. El-İlmu’l-Medenî (Medenî İlim: El-İlmu’l-Medeniyyu) ve Medeniyet	111
4.4. Sosyolojik Din (El-Mille) Kavramı ve Medeniyet	112
4.5. Fârâbî’den Huntington’a Medeniyetlerarası İlişkiler	115
5. SİYASET SOSYOLOJİSİ	121
5.1. Erdemli Toplumun İlk Reisi/Yöneticisi	125
5.2. Siyaset, Başka ve Din/Mille	137
5.3. Siyaset ve el-İlmu’l-Medenî	138
5.4. Siyasal Yapıda Hiyerarşik Konumlanma ve Uyum	140
5.5. Siyasette Tasnif	143
5.6. Adalet ve Hukuk (Hukuk Sosyolojisi)	149
6. DİN SOSYOLOJİSİ	157
6.1. Sosyolojik Din Kavramı: el-Mille	159
6.2. Dinin Toplumsal Boyutları	168
6.3. Farklı Dinlere Mensup Erdemli Toplumlar	169
6.4. Din ve Siyaset	170
6.5. Tipolojik Din Yaklaşımı	170
6.6. Din, Düşünce ve Değişim	173
6.7. İstismar Ürünü ve Aracı Olarak Din	174
7. DİL SOSYOLOJİSİ	179
8. AİLE SOSYOLOJİSİ	189
9. AHLAK SOSYOLOJİSİ	193
10. EĞİTİM SOSYOLOJİSİ	199
11. BİLGİ SOSYOLOJİSİ	205
12. DÜNYA TOPLUMU, KÜRESELLEŞME VE KÜRESEL SOSYOLOJİ	209
SONUÇ	211
KAYNAKÇA	219
DİZİN	227

KISALTMALAR

- Bkz. : Bakınız
bs. : Baskı
c. : Cilt
Çev. : Çeviren
Der. : Derleyen
Ed. : Editör
Haz. : Hazırlayan
İFAV : Marmara Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
Krş. : Karşılaştırınız
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
MÖ : Milattan Önce
MS : Milattan Sonra
s. : Sayfa
ss. : Sayfalar arası, sayfalar
Tah. : Tahkik
ty. : Tarih yok
vb. : Ve benzeri
vd. : Ve diğerleri, ve diğer sayfalar
vs. : Vesâire

ÖN SÖZ

Elinizdeki kitap, ünlü Müslüman bilge Fârâbî'yi anlama çabasının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Kitaba giden yolun taşları, 2014 yılının 13-15 Kasım'ında Eskişehir'de düzenlenen uluslararası Fârâbî Sempozyumu'nda sunduğum bildiri metnini hazırlarken döşendi. Bildirimi sunma vakti geldiğinde kitap bu haliyle yayınlanmaya hemen hemen hazır hale gelmişti. Fakat kitabı şu ana kadar yayınlamayı tercih etmedim. Bunun yerine o tarihten bu yana geçen süre zarfında kitabın içinden bazı çalışmalar ürettim. Bu çalışmalar (2015b, 2016b, 2018b, 2018c, 2019a) yayınlandı. Ayrıca Filozof'a olan bilimsel merakımdan dolayı söz konusu sempozyumun bildiri metninin kitap olarak hazırlanıp yayınlanmasında (2015) ortak editör olarak görev aldım. Bundan başka *10. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Fârâbî* (2019c) başlığıyla 15 yazarın makalelerinden oluşan derleme bir kitap hazırladım. Bunların dışında birkaç bilimsel toplantıda Fârâbî ile ilgili sunumlar yaptım. Nihayet uygun zamanın geldiğini düşünüp 2014 yılında yaptığım bu çalışmayı bazı vuruşlarla tamamladım.

Her zaman olduğu gibi bu kitabın hazırlanması sürecinde de sabır ve dualarıyla yanımda olan eşim Nurcan'a içtenlikle teşekkür ederim. Ailemizin diğer asli üyeleri evlatlarım Muhammed Yasir, Beyza, Hayri Taha, Meryem Tuba, Fatma Sena ve Salih Emre'ye zamanlarından almama müsaade ettikleri için çok teşekkür ederim. Bu ön sözde teşekkür etmeden geçemeyeceğim iki kişi daha var: Torunlarım Ahmet Vefa ve Yüsuf Kerem. Onlara ne kadar teşekkür etsem az gelir.

Kitabın hayırlı olmasını dilerim.

Ejder Okumuş
28.03.2020 Ankara